

årsrapport

NO POL O

Innhold

Forord	3
Spesialenhetens organisering og bemanning	4-5
Politiets operasjonssentral	6-7
Frihetsberøvelse - politiets aktivitetsplikt når noen er frihetsberøvet	8
Misbruk av registeropplysninger	9
Når politiet slår	10-11
Seksuell kontakt mellom polititjenestepersoner og parter i straffesaker	12-13
Plikt til registrering av anmeldelser	14
Spesialenhetens engasjement i internasjonalt samarbeid	15
Statistikk	16-19
Positive påtaleavgjørelser i 2010	20-21
Utrykninger i 2010	22-23
Administrative vurderinger	24-25
Rettssaker i 2010	26-28
Møte- og foredragsvirksomhet 2010	29
Om Spesialenheten	30

Forord

Spesialenheten presenterer i denne årsrapporten statistikkdata for virksomheten. Gjennom rapporten tilstrebes også gitt et nærmere innblikk i aktiviteten og noen av sakene som har vært til behandling i 2010. Rapporten inneholder artikler om blant annet politiets bruk av slag, frihetsberøvelse og misbruk av politiregisteropplysninger. Spesialenheten håper at artiklene kan gi grunnlag for refleksjon og læring hos ansatte i politiet og påtalemyndigheten.

I høringsuttalelsene til NOU 2009:12 gis i all hovedsak uttrykk for at arbeidet med etterforskning av politiet og påtalemyndigheten nå har en egnet og tillitvekkende form.

Spesialenheten behandler hvert år flere saker som gjelder frihetsberøvelse og politiets bruk av arrest. Vi stiller i en artikkel i denne rapporten spørsmål om det å frihetsberøve for politiet og påtalemyndigheten kan bli så dagligdags at en taper av syne inngrepets alvor for den pågrepne. Å beslutte å sette en person i arrest basert på mistanke om at han/hun er skyldig i å ha begått en straffbar handling er et svært inngripende tiltak. Ansatte i politiet og påtalemyndigheten må ved frihetsberøvelse forsikre seg om at man handler godt innenfor rammen av de regler og retningslinjer som gjelder. Dersom en frist for fremstilling for domstol ikke overholdes, er det etter Spesialenhetens oppfatning et meget alvorlig spørsmål. Vi mener også det kan være grunnlag for å stille spørsmål om politiet, når en mistenkt holdes i politiarrest, gjennomfører etterforskningstiltak og vurderinger i det tempoet som bør kreves. Er det

for eksempel rimelig og forholdsmessig at en person skal sitte i arresten et ekstra døgn, fra søndag til mandag, fordi påtaleansvarlig som har beordret pågripelsen har helgefri og derfor først vil sette seg nærmere inn i hvordan saken har utviklet seg etter pågripelsen og vurdere spørsmålet om løslatelse når han/hun er på jobb mandag? Det synes for Spesialenheten som om politiets organisering av arbeidet i noen tilfeller kan virke for sterkt inn på varigheten av en frihetsberøvelse.

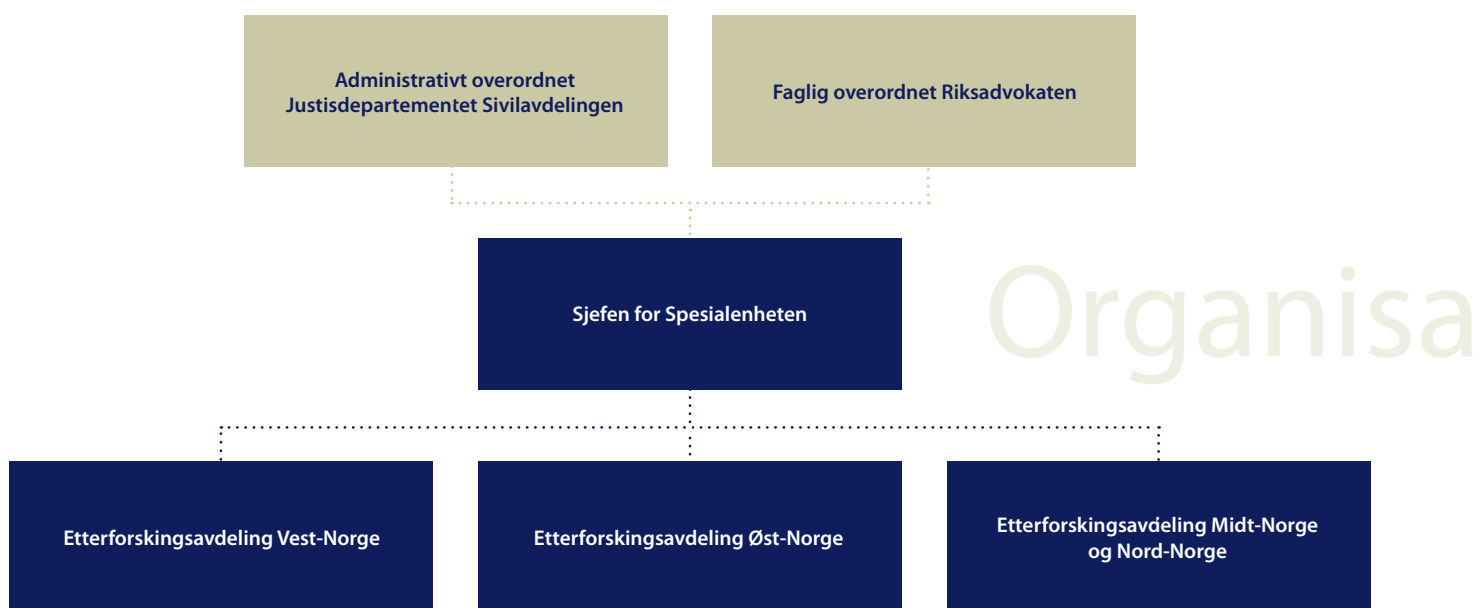
Rapporten fra utvalget som i 2008 fikk i oppgave å evaluere kontrollmekanismene for politiet (NOU 2009: 12) var i 2010 ute til høring. Utvalget påpekte

blant annet viktigheten av at politiet har rutiner som sikrer læring fra saker hvor Spesialenheten har uttalt kritikk eller foreslått rutinegjennomgang. Høringsinstansene, heriblant politiets virksomheter, har gjennomgående sagt seg enig i utvalgets vurderinger på dette punktet. Enheten anser for sin egen del muligheten av å kunne bidra til forbedringer i politiets og påtalemyndighetens praksis å være en svært motiverende side ved arbeidet.

I høringsuttalelsene til NOU 2009:12 gis i all hovedsak uttrykk for at arbeidet med etterforskning av politiet og påtalemyndigheten nå har en egnet og tillitvekkende form. Enkelte høringsinstanser fremhever at saksbehandlingstiden er for lang. Den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden er redusert fra 2009 til 2010 og etterforskningsavdelingene har ved årsskiftet 2010- 2011 porteføljer som må anses som kontrollerte. Spesialenheten har også gjennom statsbudsjett for 2011 fått en viss styrking. Vår målsetting er at vi skal kunne klare å redusere saksbehandlingstiden ytterligere.

En av Spesialenhetens oppgaver er å bidra til å styrke publikums tillit til samfunnets evne og vilje til å etterforske og forfølge straffbare forhold begått av ansatte i politiet og påtalemyndigheten. Den som skal bedømme et arbeid eller en virksomhet bør ha et bredest mulig grunnlag for det. Spesialenheten vil som en forsøksordning i 2011 legge ut på sin hjemmeside sammendrag av vedtak i alle saker som vedrører politidistrikter innenfor etterforskningsavdeling Vest-Norges ansvarsområde. Vedtakene vil i en anonymisert form bli lagt ut månedlig. Det er av kapasitetsgrunner ikke mulig å legge ut sammendrag av vedtak i alle saker fra alle etterforskningsavdelingene.

Spesialenhetens organisering og bemanning

Spesialenheten er organisert med ett nivå for etterforskning og ett nivå for overordnet ledelse og endelig påtalevurdering.

ENHETEN ER ORGANISERT MED TRE

ETTERFORSKINGSVANDELINGER:

- Etterforsningsavdeling Øst-Norge (lokalisert på Hamar og i Oslo)
- Etterforsningsavdeling Vest-Norge (lokalisert i Bergen)
- Etterforsningsavdeling Midt-Norge og Nord-Norge (lokalisert i Trondheim)

Sjefen for Spesialenheten, som har det overordnede ansvaret for virksomheten og treffer påtaleavgjørelse i alle saker, er lokalisert på Hamar.

Spesialenheten har 31 fast ansatte medarbeidere hvorav 16 er etterforskere. De ansatte er lokalisert

med 16 ansatte på Hamar, fire i Trondheim, fire i Bergen og sju i Oslo. I tillegg til de fast ansatte medarbeidere deltar 11 personer som er oppnevnt på verv i behandlingen av straffesaker. Vervene innehas av 10 privatpraktiserende advokater og en psykolog. Alle har variert og omfattende arbeidserfaring fra privat og offentlig virksomhet. Ordningen med personer på verv er ment å understreke enhetens uavhengighet og ment å bidra til åpenhet og tillit.

Etterforskere i Spesialenheten må ha god kunnskap om politiets organisasjon og arbeidsmetodikk og må når det trengs opptre med autoritet og trygghet. Spesialenhetens etterforskere er i hovedsak rekruttert fra stillinger i politiet. Spesialenheten har også etterforskere med annen fagbakgrunn og yrkesbakgrunn. Flertallet av de fast ansatte juristene i Spesialenheten har i sin yrkeskarriere vært

ansatt i påtalemyndigheten i politiet. Juristenes samlede erfaring er imidlertid variert, og omfatter også stillinger i statlig og kommunal forvaltning, privat virksomhet og arbeid som advokat.

Spesialenheten legger vekt på faglig utvikling hos de ansatte og har i 2010 hatt fire fagsamlinger. Temaer under samlingene har blant annet vært erfaringslæring med utgangspunkt i egne saker, taktisk etterforsningsledelse og etterforskning av elektroniske spor. I tillegg til egne ansatte og personer på verv har det vært foredragsholdere fra Politihøgskolen, Kripos, Universitetet i Oslo, Handelshøgskolen BI, advokat for Politiets fellesforbund og representanter for sammenlignbare tjenester i Sverige og England. Spesialenheten for politisaker og Riksenheten for polismål avholdt i mai 2010 for første gang en felles konferanse for sine ansatte.

sjonskart

Flere ansatte i Spesialenheten har i 2010 hatt helt eller delvis fri for å delta i videreutdanning eller kurs.

Spesialenhetens mål er at sykefraværet skal være under 4 prosent. Sykefraværet i 2010 var på 2,1 prosent. Det er lavere enn i 2009 da sykefraværet var på 3,1 prosent.

Spesialenheten gjennomførte i 2009 en spørreundersøkelse blant de ansatte vedrørende psykologiske og sosiale faktorer i arbeidet. Resultatet av undersøkelsen, som viste relativt høy grad av tilfredshet blant de ansatte, ble lagt frem til behandling i arbeidsmiljøutvalget hvor det ble besluttet å nedsette en arbeidsgruppe for å identifisere tre bevaringsområder og tre endringsområder. Arbeidsgruppen fremla resultatet av sitt arbeid på virksomhetens fagsamling i desember 2010.

Jan Egil Presthus
Sjef for Spesialenheten for politisaker

Johan Martin Welhaven
Assisterende sjef for
Spesialenheten for politisaker

Liv Øyen
Leder for Etterforskningsavdeling Øst-Norge

Advokat Paal-Henrich Berle
Leder for Etterforskningsavdeling Vest-Norge

Advokat Terje Aas
Leder for Etterforskningsavdeling Midt-Norge
og Nord-Norge

Politiets operasjonssentral

Operasjonssentralene har viktige funksjoner i forhold til borgernes trygghet og ivaretagelse av den enkeltes rettssikkerhet. Sentralens oppgave er blant annet å lede og koordinere den samlede operative innsatsen i politidistriktet og sørge for at alle meldinger fra publikum inn til politidistriktets operasjonssentral blir tatt i mot og behandlet.

Spesialenheten har etterforsket flere saker rettet mot operasjonsledere og operatører. Enhetens portefølje viser at vurderinger og beslutninger foretatt av operasjonsledere eller operatører relativt ofte vil kunne bli anmeldt og bli gjenstand for etterforskning. Spesialenhetens inntrykk er at dette i mange sammenhenger er funksjoner som opplever et betydelig press og at oppgavene kan være svært vanskelig.

Spesialenheten bemerket i en sak i 2010 at en operasjonsleder i sammenheng med en politiinnsats hvor en polititjenesteperson ble påkjørt og døde hadde unnlatt å stille kontrollspørsmål til mannskapenes vurderinger og metodevalg. Det følger av politiets eget instruksverk at operasjonsleder i mange sammenhenger har et ansvar for å styre og kontrollere operative mannskapers

innsats. Dette gjelder blant annet ved bilforfølgelser. Spesialenheten har i flere saker vært av den oppfatning at operasjonslederen i sammenhenger hvor involverte patruljer er bemannet med erfarent personell unnlater å stille kontrollspørsmål og i for stor grad overlater styringen av politiets innsats til patruljemannskapene. En av intensjonene med operasjonsleders funksjon er at vurderinger skal kunne foretas noe tilbaketrukket og upåvirket av intensiteten i en politiinnsats. Denne intensjonen oppnås ikke når det for eksempel under en bilforfølgelse helt og holdent overlates til mannskaper i en politipatrulje selv å ta stilling til om forfølgelsen skal avbrytes eller ikke.

Spesialenheten har behandlet flere saker som gjelder operasjonsleders vurderinger og beslutninger i sammenheng med bruk av politiarrest.

En operasjonsleder ble i 2010 etterforsket for ulovlig frihetsberøvelse da to vitner som hadde vært offer for gisseltaking og trusler om alvorlig vold var innsatt i arrest før de skulle avhøres. Operasjonslederen begrunnet innsettelsen i arrest med at hans kjennskap til vitnene gjorde at han fryktet at de ellers ville forsvinne fra politistasjonen. Spesialenheten mente frihetsberøvelsen var uhjemlet. Vitnenes rettigheter var ikke respektert. Saken ble allikevel henlagt. Det ble lagt avgjørende vekt på at operasjonsleder ønsket å sikre bevis i en hektisk og krevende situasjon hvor gjerningspersonen var pågrepet av politiet i en bevæpnet aksjon. Den vanskeligste oppgaven for operasjonsledere og operatører er å vurdere behovet for politiinnsats og å prioritere blant aktuelle oppdrag. Publikum vil i noen tilfelle også kunne oppleve personell ved operasjonssentralen som lite imøtekommende.

En operasjonsleder ble anmeldt for tjenesteforsømmelse for ikke å ha tatt på alvor en melding om alvorlige trusler. Anmelder opplevde ikke å bli forstått av operasjonslederen og følte seg overlatt til seg selv. Trusselutøveren var fra før kjent for politiet for trusler, vold og ulovlig våpenbesittelse. Spesialenheten henla saken, men stilte spørsmål om operasjonsleder hadde sørget for å innhente tilgjengelig informasjon og om det var foretatt en reell risikovurdering. Trusselutøveren var senere samme dag involvert i andre straffbare handlinger og ble pågrepet av politiet i en væpnet aksjon.

Fle saker hvor operasjonsledere eller operatører har blitt etterforsket, dreier seg om deres kontakt med innringende publikum i forbindelse med saknetmeldinger eller hjelp til å ta hånd om hjelpeløse personer. En operasjonsleder ble

etterforsket i forbindelse med hans oppfølging av melding om hjelpeløs kvinne. Politidistriktet hadde tidligere samme dag mottatt saknetmelding fra kvinnens pårørende. Meldingene ble ikke satt i sammenheng med hverandre. Spesialenheten påpekte at operasjonslederen ikke var særlig inviterende eller stilte kontrollspørsmål til innringer som meldte om den hjelpeløse kvinnen. Det ble ikke initiert tiltak fra operasjonsleders side. Kvinnen ble flere dager senere funnet død. Spesialenheten henla saken. Det ble blant annet lagt vekt på at operasjonslederen på grunn av andre pågående oppdrag var i en krevende arbeidssituasjon. Han hadde blant annet ansvaret for innsettelsen og oppfølgingen av et større antall arrestanter.

Politidistriktet endret etter hendelsen sine rutiner og utarbeidet standardspørsmål for bruk ved mot-

tak av meldinger om person som kan være i behov for hjelp. Saken har vært ansett å være egnet for nasjonal erfaringslæring.

“

Den vanskeligste oppgaven for operasjonsledere og operatører er å vurdere behovet for politiinnsats og å prioritere blant aktuelle oppdrag.

FRIHETSBERØVELSE

POLITIETS AKTIVITETSPLIKT NÅR NOEN ER FRIHETSBERØVET

Å holde noen frihetsberøvet under etterforskning krever mer enn at de grunnleggende vilkårene for fengsling er til stede. Frihetsberøvelse er et inngripende tiltak overfor enkeltindividet som stiller krav til ledelse og styring. Kan det å frihetsberøve for politiet og påtalemyndigheten bli så dagligdags at en taper av syne inngrepets alvor for den pågrepne?

En person som var mistenkt for ran ble pågrepet av væpnet politi. Han ble pågrepet på en lørdag, fem dager etter ranet. Mistanken var i hovedsak basert på en viss personlighet mellom bilder fra et overvåkingskamera og bilder fra politiets utlendingsregister. Politijuristen forklarte at han ikke selv satte seg grundig inn i etterforskningsmaterialet før beslutningen om pågrep ble truffet. I avhør rett etter pågripelsen benektet den mistenkte kjennskap til ranet og det forelå ingen andre opplysninger som knyttet ham til gjerningen. Det er ikke dokumentert at det ble foretatt etterforskningskritt etter avhøret. Da politijuristen leste avhøret på mandag fant han det ikke sannsynlig at den pågrepne hadde begått ranet og beordret ham løslatt.

En person ble pågrepet etter å ha blitt tatt på fersk gjerning i tyveri fra arbeidsplassen. Pågripelsen skjedde torsdag formiddag og han ble avhørt fredag formiddag. Han forklarte da at han hadde begått tyveri i stort omfang. Påtalemyndigheten besluttet å holde den mistenkte i politiarrest til mandag. Da han ble fremstilt for retten mandag var det gått fire dager siden pågripelsen. Det ble ikke foretatt etterforskning i helgen. Politijuristen som fremstilte den mistenkte for retten opplyste ikke om at fremstillingsfristen var gått ut. Det ble heller ikke anført noe vedrørende fristoverskridelsen i rettsboken. Etter at retten avsa fengslingskjennelse ble mistenkte ført tilbake til politiarresten. Det er ikke dokumentert at noen i politidistriktet i løpet av den tiden arrestanten ble holdt i politiarrest var i kontakt med kriminalomsorgen for å få ham overført til fengsel.

Dette er eksempler på saker hvor Spesialenheten har vurdert om de involverte politijuristene har begått straffbare tjenestehandlinger ved sine beslutninger om frihetsberøvelse. Spesialenheten har ikke hatt

mange slike saker, men hver enkelt slik sak er alvorlig da det gjelder individets grunnleggende menneskerett til personlig frihet og myndighetenes forpliktelse til å unngå vilkårlige frihetsberøvelser. Det har i mange år vært et sterkt fokus i justissektoren på bruk av frihetsberøvelse før rettskraftig dom bl.a. som følge av internasjonal kritikk mot norske myndigheter. Europarådets torturovervåkingskomité (CPT) har i flere av sine rapporter om Norge bl.a. vært kritisk til omfanget av varetektsbruken, opphold i politiarrest under varetekt, lengden på varetektsoppholdene og bruken av restriksjoner overfor varetektsinnsatte.

Praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) viser at fremstilling eller løslatelse fire dager etter pågrep er helt i ytterkant av hva som kan godtas i forhold til EMK artikkel 5 nr. 3 om retten til frihet. Da fristen i straffeprosessloven for å fremstille for varetektsfengsling ble utvidet til tre dager, ble det lagt til grunn at lengre fremstillingsfrist ville redusere behovet for varetektsfengsling og redusere den samlede tiden som siktede personer er frihetsberøvet under etterforskning. Det ble forutsatt at det bare unntaksvis vil være aktuelt å vente med å fremstille den siktede helt til lengstefristen utløper, se Ot.prp. nr. 66 (2001-2002). Ved iverksettelsen av lovendringen understreket Riksadvokaten at politimesteren og den ansvarlige politijuristen har et særlig ansvar for å kontrollere at varetekt, restriksjoner, pågrep og bruk av politiarrest bare brukes i samsvar med lovgivningen og Riksadvokatens retningslinjer. Det innebærer bl.a. at den utvidede fremstillingsfristen bare skal brukes der det er nødvendig av hensyn til effektiv etterforskning, se

Riksadvokatens rundskriv nr 4/2006. I rundskrevet er det også understreket at en pågrep utløser en særlig aktivitetsplikt i etterforskningen.

Det må forventes at politijurister forholder seg aktivt og ansvarlig til den absolutte fremstillingsfristen. Videre må det forventes at behovet for å

holde personer i arrest fra påtalemyndighetens side undergis en reell og selvstendig prøving. Spesialenheten mener det ikke er i samsvar med lovgivers forutsetninger og direktivene fra overordnet påtalemyndighet dersom personer holdes over dager i arrest i påvente av påtalemessige vurderinger. Det legges til grunn at politijurist ved vurdering av spørsmålet om frihetsberøvelse, aktivt vurderer forholds-

messigheten, herunder behovet og mulighetene for etterforskning under frihetsberøvelsen. Politiets arbeidstidsbestemmelser eller ressursituasjonen generelt kan være en årsak til at det f.eks. ikke etterforskes lørdag og søndag. Det følger imidlertid av straffeprosessloven at når påtalemyndigheten under etterforskning velger å benytte seg av myndigheten til å frihetsberøve noen, må det foretas en konkret vurdering av hva tiden den mistenkte sitter frihetsberøvet skal brukes til.

I politiarrestforskriften § 3-1 er bestemt at den innsatte innen to døgn etter pågripelsen skal overføres fra politiarrest til fengsel, med mindre dette av praktiske grunner ikke er mulig. Dersom overføring skjer senere, skal begrunnelsen nedtegnes i arrestjournalen. Spesialenheten har behandlet flere saker hvor det er anført at overføring ikke har skjedd eller har skjedd for sent. En slik sak er omtalt på side 24.

Misbruk av REGISTEROPPLYSNINGER

Spesialenheten behandler regelmessig anmeldelser med påstander om at ansatte i politiet og påtalemyndigheten urettmessig har formidlet informasjon hentet fra politiets registre. Under etterforskningen av slike påstander kan Spesialenheten innhente opplysninger fra registeransvarlig om mistenktes bruk av registre. Dessverre viser dette ikke helt sjelden at mistenkte har vært inne i registrene og søkt etter informasjon uten at det har foreligget noen tjenestelig grunn for det.

Som nylige eksempler på dette vises til to saker som er avgjort i 2010:

I den ene saken anmeldte en kvinne som hadde hatt et kortvarig forhold til en polititjenesteperson denne for å ha gitt opplysninger hentet fra politiets registre om henne til personer utenfor politiet. Informasjonen som ble innhentet om polititjenestepersonens registrerbruk viste at han hadde søkt i registrene etter informasjon om kvinnen. Han hadde også søkt etter opplysninger om en annen person som han kjente til hadde hatt et forhold til den samme kvinnen.

Det ble ut fra etterforskningsresultatet ikke ansett bevist at polititjenestepersonen hadde brutt sin taushetsplikt. Han oppga i sin forklaring at kvinnen hadde opptrådt skremmende og plagsomt og at han hadde behov for å skaffe seg informasjon. Spesialenheten anså bruken av registrene som kritikkverdige, men ikke så klanderverdige at det var grunnlag for å reagere med straff for å ha

utvist grov uforstand i tjenesten. Kvinnen påklaget Spesialenhetens avgjørelse til Riksadvokaten, som sluttet seg til kritikken mot bruken av politiregistrene, og var enig i at grensen for det straffbare ikke var overtrådt.

I den andre saken hadde et politidistrikt gitt arbeidspraksis til en person i regi av NAV. Personen arbeidet med arkivering, kopiering og sekretæroppgaver og hadde i sitt arbeid tilgang til straffesaksregisteret og politiets saksbehandlingssystem (BL). Personen ble anmeldt for å ha formidlet opplysninger undergitt taushetsplikt til familie og venner. Spesialenhetens undersøkelser bekreftet at den aktuelle personen uten tjenestelig grunn hadde søkt på en rekke personer i politiets registre. Det ble allikevel ikke ansett bevist utenfor enhver rimelig tvil at hun hadde videreformidlet taushetsbelagt informasjon. Spesialenheten fant heller ikke i denne saken at misbruket av registertilgangen kunne lede til straffansvar. Det ble lagt til grunn at det var gitt mangelfull instruksjon fra politidistriktets side og personen hadde først etter at misbruket var avdekket blitt bedt om å underskrive taushetserklæring.

Det følger i dag av sentrale og lokale instruksjoner for de ulike registrene at den enkeltes tilgang til opplysninger er begrenset til sammenhenger hvor det er et tjenestelig behov. Lovregler er i mai 2010 gitt ved politiregisterloven som ennå ikke har trådt i kraft. I henhold til politiregisterloven § 21 kan tjenestemenn i politiet og påtalemyndigheten gis tilgang til opplysninger i den utstrekning det er et

tjenestemessig behov, og det er til et formål som omfattes av loven. Det er ut fra gjeldende regulering ikke tvil om at det ikke er adgang til å bruke registrene for private formål.

Lovgiver har ved vedtakelsen av politiregisterloven holdt fast ved at det ikke skal finnes begrensninger i adgangen til å utveksle opplysninger innad i politiet. Det er blant annet av hensyn til en effektiv kriminalitetsbekjempelse vurdert å være riktig at registerinformasjon er tilgjengelig for ansatte. Lovgivers beslutning må klart kunne ses på som et uttrykk for stor tillit til at polititjenestepersoner vil forholde seg korrekt i sin bruk av informasjonen. Misbruk vil kunne ha som konsekvens at det må foretas innstramminger som vil svekke effektiviteten i politiarbeidet.

Spesialenheten har inntrykk av at det i politiet kan være behov for å understreke hvilke begrensninger som faktisk gjelder for bruk av registrene. Enkelte ansatte kan med bakgrunn i den opplæring som har vært gitt ha dannet seg et feilaktig inntrykk av hvordan registrene kan brukes. Flere har i avhør hos Spesialenheten oppgitt at de av instruktører har vært oppfordret til å bruke registrene til å søke på personer de kjenner fra før, dette for at de skal bli vant med å bruke registrene og for at de skal få erfaringer med hvilke søkemuligheter som finnes. At slike dårlige råd har vært gitt har Spesialenheten fått bekreftet av politiledere på høyt nivå.

NÅR POLITIET SLÅR

Det følger av politiloven § 6 at politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen når det er nødvendig og forsvarlig. Bruken av makt må også være forholdsmessig. Det kan ut fra regelverk, rettspraksis og juridisk teori slås fast at politiets adgang til å bruke slag som maktmiddel er begrenset. Slag vil i utgangspunktet bare kunne benyttes som forsvarsmiddel eller i de aller skarpeste situasjonene.

Auglend med flere skriver i boken "Politirett" på side 435 følgende om bruk av slag som maktmiddel: "Polititjenestemannens håndmakt kan ha mange ytringsformer, fra den svakeste pressing via fysisk fjerning ved bæring eller tvangsmessig forflytning eller føring, til nedbryting av motstand ved ren muskelkraft, om nødvendig ved bruk av slag. Dette siste er som hovedregel bare tillatt i nødstilfelle..."

Våpeninstruksen har regler om bruk av slag med kølle. Slag må bare benyttes i særlige faresituasjoner eller når tjenestehandlingen ikke kan gjennomføres uten at politimann utsettes for skade. Slag skal ikke rettes mot hodet.

Spesialenheten har behandlet en rekke saker hvor politiet har vært anmeldt for ulovlig maktbruk ved å ha slått mot hodet. Sakene berører ulike situasjoner, slag brukt av politiet i selvforsvar (nødsituasjon), slag som maktmiddel overfor en person

som ikke responderer på annen maktbruk, slag med formål å vekke/distrahere en person og slag som svar på annen type provokasjon enn slag.

Spesialenheten har i flere saker om slag mot hodet ment at det har vært grunnlag for straffereaksjon. Selv om domstolene i noen saker ikke har funnet at maktbruken var utilbørlig og straffbar, har bruken av slag likevel ikke vært vurdert å være rettmessig. Domstolenes frifinnelser endrer følgelig ikke utgangspunktet om at slag kun må brukes i de aller skarpeste situasjonene. Av nyere Høyesterettspraksis som gjelder bruk av slag i pågrepssituasjoner vises til Rt 2007 side 1172 og Rt 2007 side 1473.

Slag som svar på en forutgående provokasjon vil i lys av politiyrkets krav til profesjonalitet og selvbeherskelse ikke være rettmessige, jf politiinstruksen § 5-2. Er provokasjonen kraftig nok og slaget

av den lettere varianten er det allikevel ikke gitt at det er grunnlag for straffereaksjon. Spesialenheten henla i 2008 en anmeldelse mot en polititjenesteperson som fiket til en 15 år gammel jente i ansiktet. Slaget var en umiddelbar respons på at jenta spyttet tjenestepersonen i ansiktet. Ved vurderingen av saken ble det sett hen til Høyesteretts avgjørelse i Rt.1992 side 1283 hvor det er uttalt: "Domfelte kan etter min mening kritiseres for sin handlemåte, men man må også når det gjelder en politimann i tjeneste gi et visst, men meget begrenset spillerom for menneskelige reaksjoner på en kraftig provokasjon. I alle fall må dette gjelde når svaret på en provokasjon ikke er av mer voldelig karakter enn i dette tilfellet." Riksadvokaten opprettholdt Spesialenhetens vedtak, men uttalte blant annet følgende: "Fiking, spyting og annen lignende oppførsel fra polititjenestemanns side som reaksjon på å bli spyttet i ansiktet er uakseptabel og kritikkverdig. Slik opptreden er i strid med

politiinstruksen § 5-2 om polititjenestemenns opptreden i tjenesten..." Riksadvokaten påpekte at selv om en ellers straffbar handling kan lades straffri i medhold av straffeloven § 228, tredje ledd, blir handlingen likevel ikke rettmessig.

Spesialenheten har i 2010 gitt påtaleunntatelse til en polititjenesteperson som med flat hånd slo en ung mann i ansiktet. Slaget er vurdert å være en umiddelbar reaksjon på at mannen, som nektet å etterkomme pålegg fra politiet, demonstrativt blåste sigarettøyk i ansiktet på polititjenestepersonen. Spesialenhetens vurdering er at det å bli blåst sigarettøyk i ansiktet som provokasjon ikke kan likestilles med å bli spyttet på.

Spesialenheten har i 2010 henlagt en annen sak med henvisning til straffeloven § 228, tredje ledd hvor slag ble benyttet mot en persons hode.

I denne saken var den forutgående provoserende handling at tjenestepersonen ble spyttet mot og fikk spyttet inn i munnen.

Noen tjenestepersoner har i avhør hos Spesialenheten forklart seg om bruk av slag benyttet i pågripelsessituasjoner for å distrahere, for eksempel for å skape et øyeblikks forvirring, som gjør det lettere å påføre en umedgjørlig person håndjern. Spesialenheten har i en sak stilt spørsmål til Politihøgskolen om dette er en fremgangsmåte som er vurdert der og som det undervises i. Politihøgskolen har uttalt at maktbruk for å oppnå distraksjon/sjokkeffekt ikke er en del av opplæringen i arrestasjonsteknikk.

Slag, og i særdeleshet slag mot hodet, er metodebruk høyt opp i maktstigen. Et politikorps som bruker slag i situasjoner som kunne vært løst med lempeligere inngrep vil stå i fare for å tape tillit i

befolkningen. Det er derfor viktig at den strenge standarden som settes av Politihøgskolen også er førende for hva som aksepteres gjennom praktisk tjeneste.

Et moment i vurderingen av hva som kan aksepteres uten å være straffbart er selvsagt også den profesjonaliseringen som stadig skjer i politikorpset. Det er neppe tvil om at det i dag stilles strenge krav til polititjenestepersoners evne til å takle vanskelige oppgaver uten å miste selvbeherskelsen.

Spesialenheten har i 2010 sendt flere saker som gjelder bruk av slag til administrativ vurdering i politidistriktet. En oversikt over disse sakene finnes på Spesialenhetens hjemmeside: www.spesialenheten.no

Politimann sex-sjikaner

Seksuell kontakt mellom polititjenestepersoner og parter i straffesaker

Ansatte i politiet vil i en rekke sammenhenger ha nær kontakt med og opptre alene i forhold til personer som er i en sårbar situasjon. I Spesialenhetens straffesaksportefølje finnes flere eksempler på at ansatte i politiet har utnyttet eller søkt å utnytte tillitsforhold for seksuelle formål. Slik utnyttelse av politistillingen kan være svært skadelig for ofrene og er klart egnet til å bryte ned den generelle tilliten til politiet. Politiets bevissikring i straffesaker kan også bli svekket ved slike handlinger.

Dersom en polititjenesteperson utvikler et personlig og intimt forhold til en part i en straffesak må han straks varsle sine overordnede om det. Den som unnlater å varsle vil i tillegg til å svekke politiets arbeid med en straffesak kunne pådra seg straffansvar. Spesialenheten ga i 2005 en polititjenesteperson et forelegg for å ha utvist grov uforstand i tjenesten fordi han unnlot å varsle sine overordnede om at han samtidig med at han var etterforsker i en familievoldssak hadde et seksuelt forhold til den fornærmede i saken. Det var ikke tatt ut tiltale i familievoldssaken og saken var henlagt av påtalemyndigheten. Da Spesialenhetens sak mot polititjenestepersonen ble behandlet i tingretten var rettens vurdering at han hadde handlet uforstandig, men at hans handling ikke kunne anses å være grovt uforstandig. Han ble derfor frifunnet. Frifinnelsen ble anket til lagmannsretten og lagmannsretten viste i sine domspremisser til

at polititjenestepersonen på grunn av forholdet til parten var inhabil i forhold til familievoldssaken og at han ikke hadde overholdt sin rapporteringsplikt etter politiinstruksen § 7-6. Lagmannsrettens flertall kom i likhet med tingretten til at han hadde handlet uforstandig, men at hans unnlattelse av å varsle overordnede ikke kunne anses å være et tilfelle av grov uforstand. Et mindretall på to mente vilkårene for å anvende straff var tilstede.

En polititjenesteperson ble i 2009 tiltalt av Spesialenheten for flere straffbare forhold. En av postene i tiltalen gjaldt grov uforstand i tjenesten ved at han som etterforsker hadde unnlatt å varsle overordnede om at han hadde innledet et seksuelt forhold til fornærmede i en voldssak. Det var i voldssaken tatt ut tiltale og polititjenestepersonen hadde avgitt vitneforklaring i lagmannsretten uten å opplyse om sin omgang med fornærmede.

Tingretten konkluderte her med at det var utvist grov uforstand i tjenesten. Det ble i domspremissene vist til at forholdet hadde en omfattende karakter og at polititjenestepersonen selv hadde initiert forholdet. Polititjenestepersonens anke til lagmannsretten ble for den konkrete posten nektet fremmet.

Et fellestrekk for noen saker hvor tillitsforhold er søkt utnyttet eller utnyttet for seksuelle formål er at polititjenestepersonene har hatt spesielt betrodd funksjoner og særlig kompetanse innenfor et fagområde.

En polititjenesteperson ble i 2008 blant annet tiltalt for å ha utvist seksuelt krenkende atferd overfor en ung jente og for å ha misbrukt sin stilling. Polititjenestepersonen, som hadde som hovedoppgave å drive forbyggende arbeid og etterforskning mot

dømt for

ungdom under 18 år, sendte tekstmeldinger med uanstendig innhold til en jente på 16 år hvor han inviterte til seksuell omgang. Polititjenestepersonen ble i tingretten dømt til 45 dager betinget fengselsstraff og for alltid fratatt retten til å arbeide i politiet. Dommen er rettskraftig.

En polititjenesteperson med spesiell kompetanse på seksuallovbrudd og som var kontaktperson for dette fagområdet i sitt politidistrikt, ble i 2009 tiltalt av Spesialenheten for blant annet i forhold til 5 fornærmede å ha skaffet seg seksuell omgang ved misbruk av stilling, avhengighetsforhold

eller tillitsforhold, og overfør tre fornærmede på samme vis å ha forsøkt å skaffe seg seksuell omgang. Tiltalen omfattet også overtredelser av straffelovens bestemmelser om voldtekt, seksuelt krenkende atferd og grov uforstand i tjenesten. Polititjenestepersonen ble i tingretten i hovedsak dømt i samsvar med tiltalen til en straff av fengsel i fire år. Han ble også for alltid fradømt retten til å arbeide i politiet. Saken kommer opp for lagmannsretten i 2011.

En polititjenesteperson som arbeidet med forebygging og blant annet hadde som oppgave å

veilede og advare foreldre og ungdom om farer ved bruk av internett ble høsten 2010 tiltalt av Spesialenheten for ved flere tilfeller å ha skaffet seg seksuell omgang ved misbruk av stilling, avhengighetsforhold eller tillitsforhold. Han ble også tiltalt for å ha utvist seksuelt krenkende atferd, for å ha vært i besittelse av barneporno, og for ved 9 ulike tilfeller å ha utvist et forhold som gjør ham uverdigg til eller virker nedbrytende for den tillit som kreves for politistillingen. Flere av tiltalepostene vedrører polititjenestepersonens atferd på internett hvor han ved bruk av fiktive identiteter blant annet har lokket unge jenter til å kommunisere om seksuelle forhold og inviterte til kontakt. Hovedforhandling i tingretten er berammet i mai 2011.

Selv om sakene går over flere år og sett i forhold til politiets samlede virksomhet ikke kan synes som mange, er Spesialenhetens vurdering at de klart illustrerer at det ved rekruttering til spesielle og betrodde roller i politiet er viktig å forsikre seg om at motivene for å søke eller forbli i den aktuelle rollen er de rette.

“

Et fellestrekk for noen saker hvor tillitsforhold er søkt utnyttet eller utnyttet for seksuelle formål er at polititjenestepersonene har hatt spesielt betrodde funksjoner og særlig kompetanse innenfor et fagområde.

Plikt til å registrere anmeldelser

Hvert år mottar Spesialenheten anmeldelser fra personer som anmelder politiet for ikke å ta i mot eller unnlate å registrere anmeldelser. Enkelte av disse anmeldelsene kommer fra personer som inngir svært mange anmeldelser til politiet. Flere av disse personene inngir også mange anmeldelser årlig til Spesialenheten. Til illustrasjon nevnes at en person i løpet av en periode på to år er registrert med 22 anmeldelser til Spesialenheten. Flere av disse gjelder at politiet ikke har registrert hans anmeldelser.

Påtaleinstruksen § 7-1 bestemmer at enhver anmeldelse skal registreres snarest i samsvar med gjeldende regler. Tjenesteutførelse i strid med disse retningslinjene kan etter omstendighetene medføre straffansvar for brudd på tjenesteplikt eller grov uforstand i tjenesten. Rettspraksis viser at det skal mye til før det er aktuelt med straff etter disse bestemmelsene. Selv om det ikke har vært grunnlag for straffansvar, har Spesialenheten i flere av disse sakene påpekt at et politidistrikt ikke kan la være å registrere, vurdere og avgjøre anmeldelser fra enkeltpersoner. Riksadvokaten har i en klagesak uttalt følgende:

“Riksadvokaten legger til grunn at politidistriktet har adekvate rutiner for registrering av anmeldelser. I likhet med Spesialenheten er Riksadvokaten av den oppfatning at selv om A gjennom flere år har inngitt særdeles mange anmeldelser, tilleggsskriv mv. kan ikke politiet la være å registrere anmeldelser han inngir. Er politiet av den oppfatning at A’s henvendelser pr. e-post ikke oppfyller de krav som bør kunne stilles til en anmeldelse, bør han meddeles dette særskilt.”

“

I likhet med Spesialenheten er Riksadvokaten av den oppfatning at selv om A gjennom flere år har inngitt særdeles mange anmeldelser, tilleggsskriv mv. kan ikke politiet la være å registrere anmeldelser han inngir.

Spesialenhetens engasjement i internasjonalt samarbeid

1. Nordisk Samarbeid

Norsk-svensk konferanse om politisaker

Riksenheten for politisaker heter den virksomheten som i Sverige har som oppgave å etterforske og påtaleavgjøre straffesaker mot ansatte i politiet og påtalemyndigheten. (En nærmere presentasjon av Riksenheten finnes i Spesialenhetens årsrapport for 2009.)

Spesialenheten for politisaker og Riksenheten for politisaker avholdt i mai 2010 for første gang en felles konferanse for sine ansatte. Hovedformålet med konferansen var å utveksle erfaringer og informasjon på arbeidsområdet. Samfunnsforhold og lovgivning i Norge og Sverige er lik. Virksomhetene har blant annet av den grunn sammenlignbare utfordringer, både hva angår etterforskningsmessige og påtalemessige spørsmål. Riksenheten har også likeartede utfordringer som Spesialenheten med hensyn til samfunnsdialog.

Riksenheten og Spesialenheten ønsker å videreføre sitt samarbeid og ønsker i fremtiden også å ha samlinger hvor representanter for andre nordiske lands virksomheter deltar.

Det er ulike årsaker til at ansatte i politiet og påtalemyndigheten begår straffbare handlinger i tjenesten. Foredragene under den første Skandinaviske konferansen ga innsikt i strategier for å analysere og forstå risikoen og hvordan forebygge uønskede hendelser.

Slitasje i politiyirket

Professor Liv Finstad, Institutt for kriminologi, Universitet i Oslo redegjorde for en undersøkelse gjennomført blant operativt politipersonell i to

store norske byer og i tre landlige politidistrikter. Finstad beskrev faktorer som kan forårsake stress og slitasje blant polititjenestepersoner. Strategier som kan forebygge stress ble også omtalt. Finstad reiste blant annet spørsmål om det er mulig å forutse hvilke polititjenestepersoner som vil begå straffbare tjenestehandlinger eller på annen måte utvikle seg negativt i tjenesten.

Trusler mot politiet

En representant for Serious Organised Crime Agency (SOCA), London, understreket viktigheten av å ta muligheten for korrupsjon blant ansatte i politiet på alvor. Korrupte polititjenestepersoner er en særlig trussel fordi de har kunnskap om etterforskningsmetodene og har tilgang til politiets databaser og registre. For kriminelle organisasjoner er informasjon fra politiet av stor interesse. Lekkasje av politiinformasjon må derfor tas på alvor og behandles enten disiplinært eller som korrupsjon. Viktigheten av å analysere faktorer som leder til at en polititjenesteperson blir korrumpert ble påpekt. Erfaringsmessig ser det ut til at sosiale relasjoner i lokalmiljøet og lojalitet til familie og venner oftere er av større betydning enn penger når en polititjenesteperson velger å la seg korrumpere. Organiserte kriminelle miljøer vil ofte besitte de ressursene og den påvirkningskraften som kreves for å legge press på polititjenestepersoner.

Force Vetting

En ansatt i Hampshire Constabulary HQ, ga en presentasjon av det engelske konseptet "force vetting", som er et verktøy for å dempe interne risikoen og sikre publikums tillitt til politistyrken. "Force vetting" er prosesser hvor ansatte i politiet (både sivile og polititjenestepersoner) blir klarert

før de blir gitt tilgang til sensitiv informasjon. Det ble understreket at "Force vetting" bør være en dynamisk og kontinuerlig prosess. Det innebærer at spørsmålet om ansattes skikkethet må vurderes jevnlig. "Force vetting" er for øvrig omtalt i Spesialenhetens årsrapport for 2009.

2. European Partners Against Corruption (EPAC)

Spesialenheten har siden 2006 deltatt i European Partners Against Corruption (EPAC). I 2010 har Spesialenheten deltatt i arbeidsgruppen som utvikler forslag til en felles europeisk standard for "police oversight principles". EPAC er en pådriver for videreutvikling av EMD's standarder for uavhengig etterforskning av saker der ansatte i politiet er anklaget for å ha begått straffbare handlinger i tjenesten.

Spesialenheten deltok på årets EPAC-konferanse som i år ble avholdt i Romania i november 2010. Temaer under konferansen var blant annet faren organiserte kriminelle utgjør i forhold til korrupsjon og korrupsjon som trussel mot nasjonens interne sikkerhet. Andre temaer var utfordringen med å få til en god samfunnsdialog og hvordan man i politisaker og korrupsjonssaker best kan kommunisere med medier.

3. Annet internasjonalt

I mai 2010 holdt en representant for Spesialenheten foredrag under en portugisisk konferanse om bekjempelse av organisert kriminalitet. Etter bestilling fra arrangøren, ble det i Spesialenhetens foredrag lagt vekt på å orientere om arbeidsform og arbeidsmetodikk, med særlig fokus på samarbeidet mellom etterforskere og jurister.

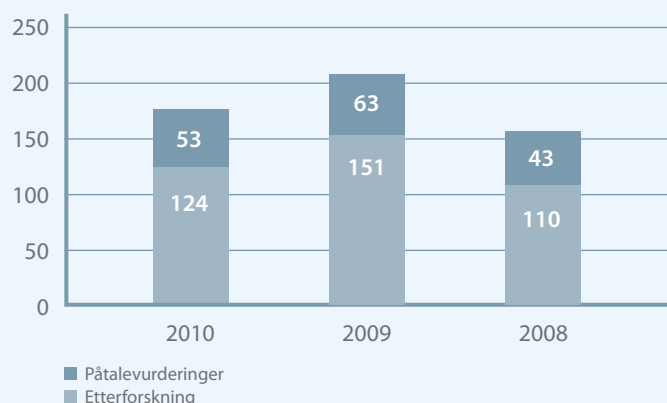
Statistikk

Saksbehandlingstid og mottatte anmeldelser

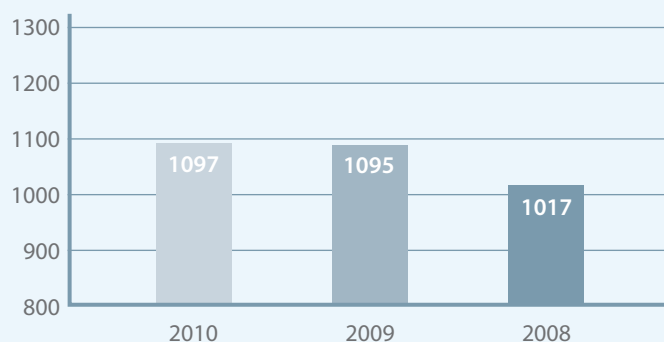
Spesialenheten har en gjennomsnittlig saksbehandlingstid på 177 dager for saker som er avgjort i 2010. Dette er en nedgang fra 2009 da saksbehandlingstiden var 214 dager. Spesialenhetens mål er at gjennomsnittlig saksbehandlingstid ikke skal overskride 150 dager.

Spesialenheten har i 2010 registrert 1097 nye anmeldelser. I samme periode er det avgjort 1352 anmeldelser (951 saker). At avgjorte anmeldelser er flere enn mottatte anmeldelser skyldes at flere saker dupliseres underveis i saksbehandlingen. En sak dupliseres dersom det straffbare forhold rammes av flere straffebestemmelser. Enkelte saker dupliseres først ved påtalebehandling. Dette medfører at antallet påtaleavgjorte saker øker det året avgjørelsen fattes. For antallet mottatte saker vil dette gjøre utslag det året opprinnelig sak er registrert, altså i enkelte tilfeller det foregående år.

GJENNOMSNI TT LIG SAKSBEHANDLINGSTID

MOTTATTE ANMELDELSER

TEMA	2010	2009	2008
Saksbehandlingstid fra mottatt sak til påtaleavgjort	177 dager	214 dager	153 dager
Mottatte saker	833 saker	829 saker	799 saker
Mottatte anmeldelser	1097 anmeldelser	1095 anmeldelser	1017 anmeldelser
Avgjorte saker	951 saker	923 saker	805 saker
Avgjorte anmeldelser	1352 anmeldelser	1377 anmeldelser	1367 anmeldelser
Positive påtaleavgjørelser (siktelse, tiltale, forelegg, påtaleunntatelse)	49 anmeldelser	71 anmeldelser	91 anmeldelser
Klager til Riksadvokaten	145 saker	120 saker	126 saker

35 % av sakene henlagt uten etterforskning

Formålet med etterforskning er å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for avgjørelse av spørsmålet om tiltale, og tjene som forberedelse for sakens eventuelle behandling i retten. Spørsmålet om det skal iverksettes etterforskning er av skjønnsmessig karakter. I vurderingen legges det blant annet vekt på momenter som sannsynlighet og saklighet. Spesialenheten har praksis for å sette terskelen for å iversette etterforskning lavt. Mange anmeldelser vurderes å ha et innhold som gjør at det ikke er rimelig grunn til å iverksette etterforskning. Årsakene til dette er flere. Noen anmeldere mener at en handling utført av politiet er straffbar selv om den etter lovgivningen er fullt ut lovlig.

Spesialenheten mottar også en del anmeldelser hvor anmelder åpenbart har som motiv å hindre politiets arbeid i en pågående etterforskning. En del anmeldelser er klart usaklige eller helt uten begrunnelse. Det går frem av statistikken for 2010 at 35 % av anmeldelsene er henlagt fordi det ikke er rimelig grunn til å iverksette etterforskning. I 2009 var andelen 32 %. At en anmeldelse henlegges med denne begrunnelse betyr ikke at saken ikke er grundig vurdert. I flertallet av sakene er det innhentet og gjennomgått dokumenter fra anmelders straffesak i politiet ("speilsaken").

I mange saker har en i tillegg til å gjennomgå anmeldelsen opptatt en utdypende forklaring fra anmelderen. Også i saker hvor det ikke iverksettes etterforskning skrives et begrunnet vedtak.

Andelen saker som har ført til forelegg eller tiltale

Det har vært rettet kritikk mot Spesialenheten fordi det er for få saker som fører til straffereaksjon. Det er i den forbindelse viktig å poengtere at Spesialenhetens oppgave er å etterforske og påtaleavgjøre saker i samsvar med de rammer som følger av lovgivning og rettspraksis. Politiet har gjennom lovgivningen vide fullmakter, og lovgiver har på flere områder satt en relativt høy terskel for å kunne konkludere med straffansvar. Det er også gjennom rettspraksis slått fast at politiet skal ha en relativt romslig ramme når man i ettertid skal vurdere spørsmålet om straff i sammenheng med den lovlige tjenesteutførelsen. Det legges blant annet vekt på at politiet ofte har plikt til å gripe inn i uoversiktlige og vanskelige situasjoner. Spesialenheten må avgjøre hver sak i samsvar med prinsippene for god påtalepraksis. Det innebærer blant annet at rimelig tvil om faktiske forhold av betydning for straffbarheten i Spesialenhetens saker - som i andre straffesaker - skal komme den mistenkte til gode.

Tiltale skal ikke tas ut med mindre man er overbevist om straffeskyld og er av den formening at denne vil kunne bevises for domstolen. Av 1352 behandlede anmeldelser i 2010 ledet 49 til positiv påtaleavgjørelse i form av forelegg, siktelse, tiltalebeslutning eller påtaleunntatelse. Det var i alt 19 personer eller foretak som ble ilagt forelegg, siktet, tiltalt eller gitt påtaleunntatelse i 2010. En nærmere omtale av saker med positiv påtaleavgjørelse finnes på sidene 20 og 21.

Spesialenheten må avgjøre hver sak i samsvar med prinsippene for god påtalepraksis

Statistikk

Saksbehandling

Det er i forarbeidene til opprettelsen av Spesialenheten forutsatt at saksbehandlingen i enheten skal skje i to nivåer og at Sjefen for Spesialenheten ikke skal delta i eller gi detaljerte føringer for etterforskningsavdelingenes arbeid. Når en sak anses tilstrekkelig opplyst, avgir etterforskningsavdelingene en skriftlig innstilling eller forslag. Innstillingene skrives av en fast ansatt jurist eller av en av advokatene på verv. Alle innstillinger og vedtak i Spesialenheten begrunnes. Å skrive begrunnelser er selvsagt ressurskrevende, men er vurdert å gi verdifull informasjon til både anmeldere og anmeldte. Spesialenhetens begrunnelser vil i noen tilfelle også kunne være en rettesnor for politiet på områder hvor det kan være behov for å korrigere rutiner/praksis.

I en del vedtak kritiserer Spesialenheten tjenestehandlinger i politiet eller påtalemyndigheten selv om det ikke konkluderes med straffansvar. En åpen og tilgjengelig etterforsknings- og beslutningsprosess er viktig for å oppfylle Norges forpliktelser etter Den europeiske menneskerettskonvensjonen. Europarådets kommissær for menneskerettigheter har fremhevet Spesialenhetens begrunnede påtalevedtak som et eksempel på god praksis.

Spesialenheten har adgang til å benytte alle lovlige etterforskningsmetoder. Bevisinnhenting i Spesialenhetens saker skjer først og fremst ved avhør av anmelder, vitner og mistenkte. For flertallet av anmeldelsene som inngis til Spesialenheten er det slik at anmelder allerede er part i en straffesak hos politiet. "Speilsak" er et begrep som brukes på politiets saksdokumenter i straffesaken mot anmelder og innhentes normalt dersom slik "speilsak" finnes. Riksadvokaten er faglig overordnet Spesialenheten og kan gi pålegg om iverksetting, gjennomføring og stansing av etterforskning. Riksadvokaten behandler også klager over vedtak truffet av Spesialenheten.

“

I en del vedtak kritiserer Spesialenheten tjenestehandlinger i politiet eller påtalemyndigheten selv om det ikke konkluderes med straffansvar.

Hvem var anmelder i 2010?

Oversikten viser hvem som har inngitt anmeldelse i saker som er avgjort i 2010. Oversikten omfatter også saker hvor Spesialenheten har iverksatt etterforskning (alvorlig skade eller dødsfall). I avgjorte undersøkelsessaker

er politidistriktet oppført som melder. Hovedvekten av anmeldelsene er inngitt av fornærmede. 77 % av anmeldere i påtaleavgjorte saker er menn, 23 % er kvinner.

HVEM ANMELDER?	ANT. ANMELDERE I 2010	%	ANT. ANMELDERE I 2009	%	ANT. ANMELDERE I 2008	%
Spesialenheten tar eget initiativ	4	1	15	2	9	1
Politidistriktet	95	13	136	14	79	9
Fornærmet	541	73	655	70	617	75
Fornærmet v/ advokat	79	11	100	11	90	11
Andre	25	3	30	3	30	4
Total	744		936		825	

Hvem ble anmeldt 2010?

Oversikten viser stillingskategori og (delvis) embedstilknytning for personer i saker som er avgjort ved Spesialenheten i 2010. 73 % av sakene gjelder

tjenestemenn/ kvinner i politiet, 24 % politidistriktet og ansatte i påtalemyndigheten og 2 % sivilt ansatte i politiet.

HVEM ANMELDES?	ANTALL ANMELDT I 2010	%	ANTALL ANMELDT I 2009	%	ANTALL ANMELDT I 2008	%
Polititjenestemann/ - kvinne	733	62	980	72	1013	77
Politiadvokat	134	11	128	9	116	9
Statsadvokat	25	2	14	1	23	2
Riksadvokatembetet	5	0	5	0	5	0
Sivilt ansatt	18	2	18	1	15	1
Andre (herunder foretak og politimester)	259	22	216	16	143	11
Total	1174		1361		1315	

Utdrag av registrerte saker i 2010

Det er viktig å presisere at forholdets art i tabellen er basert på anmelderens pretensjon om hva slags straffbart forhold som har funnet sted. Når sakene

er ferdig etterforsket vil kode for forholdets art kunne bli endret i forbindelse med påtaleavgjørelsen.

FORHOLDETS ART	ANTALL I 2010	ANTALL I 2009	MERKNADER
Ulovlig maktbruk	88	75	
Ulovlig frihetsberøvelse	22	24	
Ulovlig ransaking	14	19	
Brudd på taushetsplikt	50	57	
Usannhet i tjenesten	24	32	F. eks. falsk rapport, falsk forklaring, falsk anmeldelse
Narkotikalovbrudd	0	6	
Sedelighetslovbrudd	14	19	
Vinningslovbrudd	25	18	
Grov uforstand i tjenesten	329	310	Flere saker her vil også gjelde maktbruk
Utilbørlig opptreden	44	42	
Tjenesteunntatelse	71	56	
Trafikklovbrudd	30	25	

Positive påtaleavgjørelser i 2010

Nedenfor følger en oversikt over saker som i 2010 er avgjort av Spesialenheten med straffereaksjon. Oversikten inneholder tiltaler, påtaleunntelser og forelegg. Saker med positiv påtaleavgjørelse som er behandlet ved domstolene i 2010 er også omtalt i oversikt over rettsaker, se side 27.

TILTALER

- En polititjenesteperson ble tiltalt for overtredelse av straffeloven § 132a for i sammenheng med en trafikk kontroll å ha opptrådt rettstridig ved blant annet gjentatte ganger å ha oppfordret polititjenestemennene fra UP, som hadde stanset ham, til å skrive at han hadde kjørt med en lavere hastighet enn den som var målt. Dette for at han skulle få en mildere straffereaksjon. Polititjenestepersonen ble i tillegg tiltalt for enkelte andre forhold begått utenfor tjenesten, heriblant overtredelse av straffeloven § 227 for å ha truet sin samboer. Vedkommende ble ved Ofoten tingretts dom av juni 2010 i hovedsak domfelt i samsvar med Spesialenhetens tiltale. Straffen ble satt til fengsel i 90 dager som ble gjort betinget med en prøvetid på 2 år. Han ble fradømt retten til å inneha stilling i politiet for all fremtid. Dommen er rettskraftig.

- En polititjenesteperson ble 26. januar 2010 tiltalt for grov korrupsjon. Fra høsten 2007 til desember 2008 var han saksbehandler i en namsak hvor en person (A) i sammenheng med salg av en næringsvirksomhet hadde begjært tvangssalg av panteobligasjoner. I samme tidsrom arbeidet polititjenestepersonen etter oppdrag fra A med å fremme As interesser i tvistesaken som lå til grunn for As begjæring. For dette mottok polititjenestepersonen økonomiske fordeler fra A. I Brønnøy tingretts dom av 11. juni 2010 ble polititjenestepersonen frifunnet. Rettens flertall (legdommerne) mente polititjenestepersonen hadde handlet krittikverdige, men ikke på en slik måte at det kunne anses å være korrupsjon i lovens forstand. Rettens formann fant det bevist utover enhver rimelig og fornuftig tvil at polititjenestepersonen hadde opptrådt korrumpert og at han som meget erfaren polititjenesteperson forsto at ytelsene han fikk av A og de tjenestene han ytte for A i denne sammenhengen var utilbørlige. Spesialenheten anket dommen. Ankebehandling finner sted i Hålogaland lagmannsrett i februar 2011.

- En polititjenesteperson med ansvar for forebyggende arbeid blant ungdom, herunder "nettvevt", ble i september 2010 tiltalt for tre overtredelser av straffeloven § 193 for å ha misbrukt et overmaktsforhold til å skaffe seg seksuell omgang med to unge jenter. Polititjenestepersonen er også tiltalt for overfor en av de samme jentene å ha forsøkt å skaffe seg seksuell omgang ved misbruk av overmaktsforhold og for å ha utnyttet henne til seksuelle formål ved å la henne gjøre opp for gjeld ved å utføre seksuelle handlinger (straffeloven § 224). Tiltalen omfatter videre to poster som gjelder besittelse av bilder og filmer som fremstiller seksuelle overgrep mot barn eller som seksualiserer barn (straffeloven § 204 a første ledd bokstav a). Videre er han blant annet tiltalt for flere seksuelt krenkende handlinger ovenfor jenter på internett. Ti ulike grunnlag i tiltalen gjelder straffeloven § 325 nr. 5 og polititjenestemannens kontakt via ulike nettsamfunn med unge jenter. Han har overfor flere av jentene oppgitt å være en jevnaldrende jente. Det er også tatt ut tiltale for to overtredelser av straffeloven § 325 nr. 1 om grov uforstand i tjenesten. Hovedforhandling i saken er berammet i mai 2011.

FORELEGG

Grov uforstand i tjenesten

- En polititjenesteperson ble ilagt et forelegg på kr. 10.000 for å ha utvist grov uforstand i tjenesten. Han mottok i sitt arbeid en utleggsbegjæring mot sin samboer, og unndro saken fra registrering og videre behandling. At det ikke oppsto tap for kreditor ble ansett som en tilfældighet som polititjenestepersonen ikke hadde kontroll over. Forelegget er vedtatt.

Skremmende/plagsom/hensynsløs adferd

- En polititjenesteperson ble ilagt et forelegg på kr. 7.500 for overtredelse av straffeloven § 390a og § 325 nr. 5. Tjenestepersonen var ferdig med et oppdrag der han hadde brukt våpen og befant seg i garderoben i et bygg som politiet delte med andre offentlige etater. Han rettet sin uladde

tjenestepistol mot en person som han trodde var en kollega og som kom ut fra en annen garderobe. I tillegg til at handlingen var skremmende for personen som opplevde dette, mente Spesialenheten at opptredenen var egnet til å svekke tilliten til politiet. Adferden representerer et alvorlig avvik fra forsvarlig omgang med politiets tjenestevåpen. Forelegget er vedtatt.

Brudd på tjenesteplikt

- En polititjenesteperson ble ilagt forelegg på kr. 7.000 for overtredelse av straffeloven § 324 for å ha brukt sin politimyndighet til å etterforske tyveriet av sin egen mobiltelefon. Han søkte bl.a. i politiets registre og viste ID-kort fra politiet da han oppsøkte og stilte spørsmål til den antatte gjerningspersonens arbeidsgiver. Etterforskningen ble gjennomført delvis utenfor hans stedlige og saklige kompetanseområde. Spesialenhetens etterforskning avdekket forhold som medførte at saken også ble sendt til administrativ vurdering. Forelegget er vedtatt.

Brudd på taushetsplikt

- En polititjenesteperson ble ilagt et forelegg på kr. 10.000 for brudd på taushetsplikten. Politidistriktet fikk et tips om at en navngitt person var involvert i ulovlig spritometning. Tipset ble lagt inn i etterretningsverktøyet Indicia. Kort tid etter ble det kjent at mannen tipset gjaldt var svigersønnen til en polititjenesteperson i politidistriktet. Polititjenestepersonen ble orientert om forholdet, og valgte å konfrontere sin svigersønn med opplysningene. Polititjenestepersonen erkjente i avhør at han hadde varslet sin svigersønn om at politiet hadde opplysninger om at han hadde bestilt ulovlig sprit. De aktuelle opplysninger var vernet av taushetsplikten både etter politiloven § 24 og straffeprosessloven § 61a. Forelegget er vedtatt.

Legemsfornærmelse – bruk av tjenestehund

- En polititjenesteperson ble gitt forelegg for legemskrenkelse og grov uforstand i tjenesten i sammenheng med en pågripelse i februar 2010.

Han førte sin tjenestehund som ble holdt i bånd frem mot en person og lot hunden bite personen i høyre lår. To andre polititjenestepersoner hadde allerede kontroll på den pågrepne da hunden ble sluppet frem. Forelegget ble ikke vedtatt. Nord-Troms tingrett fant i dom av 12. oktober 2010 at tiltalte hadde gått ut over grensen for lovlig maktutøvelse etter politiloven § 6 og straffeloven § 48, tredje ledd. Det forelå etter rettens syn ikke en situasjon som tilsa at det kunne benyttes så alvorlig makt. Tiltalte ble av tingretten dømt til å betale en bot på kr. 10.000 og saksomkostninger med kr. 5.000. Dommen er rettskraftig.

Uforsiktig adferd med skytevåpen og ammunisjon

- En polititjenesteperson med ansvar for politistudenter i praksisår gjennomførte en skyteøvelse hvor studentene skulle rette skudd med revolver mot person. Han hentet ut revolvere og ammunisjon til bruk for øvelsen. For å sikre at revolverne ikke kan skyte skarpe skudd skal det i henhold til produsentens sikkerhetsregler settes inn sikkerhetsfjær i revolvertønnen. Han unnlot å benytte foreskrevet sikkerhetsutstyr og sjekket ikke inngående ammunisjonen som ble delt ut til studentene. Etter at studentene hadde startet med å lade sine revolvere ble det oppdaget at ammunisjonen som var delt ut for denne øvelsen var en blanding av løsammunisjon og skarpe skudd. Polititjenestepersonen ble ilagt et forelegg på kr. 10.000,- for overtredelse av straffeloven § 352, første ledd om uforsiktig atferd med skytevåpen med videre. Forelegget er vedtatt. Saken ble også sendt politidistriktet for gjennomgang av rutiner for oppbevaring og bruk av våpen og ammunisjon.

FORETAKSTRAFF

Ulovlig frihetsberøvelse

- Sør-Trøndelag politidistrikt som foretak ble ilagt et forelegg på kr. 50.000 for å ha utvist grov uforstand i tjenesten. En person som var beordret løslatt av påtalemyndigheten den 1. desember 2009 ca kl 16.00 ble løslatt først neste dag ca kl 08.20. Vedkommende ble holdt i arrest i mer enn 16 timer uten at det forelå et rettslig grunnlag for det. Spesialenhetens etterforskning avdekket svikt i kommunikasjonen mellom involverte personer og enheter. Det lot seg ikke klarlegge hvor svikten var, og etterforskningsresultatet gav ikke grunnlag for straffereaksjon mot enkeltpersoner. Ved vurderingen av å ilegge foretaksstraff ble det lagt vekt på at politidistriktet i mai 2009 hadde en lignende hendelse hvor en arrestant ikke ble løslatt til tross for at det var gitt ordre om det. Forelegget er vedtatt. Politidistriktet ble oppfordret til å gjennomgå sine rutiner.

OVERTREDELSER AV

VEGTRAFIKKLOVGIVNINGEN

- Spesialenheten har i 2010 utstedt 5 forelegg for overtredelser av vegtrafikklovgivningen. En oversikt over disse sakene finnes på Spesialenhetens hjemmeside: www.spesialenheten.no

PÅTALEUNNLATELSER

Polititjenesteperson beordret sletting av avhør

- En politijurist ble gitt påtaleunntatelse for overtredelse av straffeloven § 120. Som påtaleansvarlig i en narkotikasak ga juristen ordre om at en siktets signerte forklaring skulle slettes. Etterforskerne ble instruert om å avhøre den siktede på nytt. Beslutningen om å slette forklaringen ble truffet for å unngå

represalier mot den siktede fra andre mistenkte i straffesaken. Det forelå imidlertid ingen nødsituasjon som kunne gi adgang til å slette dokumentet. Straffeprosesslovens regler for å unnta opplysninger burde ha vært anvendt, jf. straffeprosessloven § 242a. Saken ble av Spesialenheten henlagt i forhold til straffeloven § 166 og straffeloven § 325, første ledd nr. 1 etter bevisets stilling. Spesialenhetens vurdering var at straffeloven § 120 ikke kunne komme til anvendelse. Riksadvokaten kom ved behandling av klage over Spesialenhetens vedtak til at straffeloven § 120 rammet handlingen og at forholdet kunne avgjøres med påtaleunntatelse. Påtaleunntatelsen er rettskraftig.

Ulovlig maktbruk og legemsformærmselse

- En polititjenesteperson ble av Spesialenheten gitt påtaleunntatelse for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd. I forbindelse med utførelse av ordenstjeneste slo han med flat hånd til en person som hadde blandet seg inn i politiets arbeid og ikke etterkom flere pålegg om å forlate stedet. Slaget var en reaksjon på at polititjenestepersonen oppfattet at vedkommende forsettlig blåste sigarettøyk i ansiktet hans. Polititjenestepersonen mener han ikke er skyldig og har krevd at Spesialenheten bringer saken inn for retten.

UTRYKNINGER I 2010

Flere av de sakene Spesialenheten mottar krever umiddelbar etterforskningsinnsats. Dette gjelder situasjoner hvor noen er blitt alvorlig skadet eller har mistet livet som følge av politiets og påtalemyndighetens tjenestehandlinger. I saker hvor det er mistanke om alvorlig kriminalitet kan umiddelbar etterforskningsinnsats også være påkrevd for å sikre bevis.

Enheten har et riksdekkende ansvar og det kan derfor være vanskelig å komme til et åsted og iverksette tiltak så snart som ønskelig. Det betyr som regel at umiddelbare bevissikringstiltak må gjennomføres med bistand fra politiet. Ofte må polititjenestemenn som har deltatt i skarpe aksjoner skjermes og vente i noe tid før de får avgitt sin forklaring om hendelsen til Spesialenheten. I 2010 rykket Spesialenheten ut og iverksatte umiddelbare etterforskingstiltak i 14 saker. På forhånd planlagte aksjoner om pågrepelse og ransaking omtales ikke her.

4. januar 2010

Troms politidistrikt

Politiet avfyrte skudd mot en person. Personen ble truffet i låret. Foranledningen var at personen, som var bevæpnet med øks og kniv, hadde tatt gisler og truet med å drepe. Skudd ble avfyrte da personen ikke etterkom politiets ordre om å legge ned sitt våpen.

18. januar 2010

Nord-Trøndelag politidistrikt

En person som ble fremstilt av politiet ved et sykehus for tvangsmedisinering døde i sammenheng med dette. Den etterfølgende rettsmedisinske undersøkelsen konkluderte med at mannen var død som følge av åreforkalkning og hjerteinfarkt.

30. januar 2010

Rogaland politidistrikt

Føreren av en personbil som ble stanset av politiet i en trafikkkontroll, stakk fra kontrollposten. Politiet opptok forfølgelse av bilføreren, som senere kolliderte med møtende kjøretøy i en tunnel. Sammenstøtet medførte personskade.

13. mars 2010

Oslo politidistrikt

Politiet avfyrte skudd mot en person inne i en leilighet. Skudd var avfyrte etter at personen på kort avstand hadde gjort utfall mot politiet med kniv. Personen ble brakt til sykehus med en skuddskade i den ene leggen og hadde i tillegg en sårskade i den ene hånden.

30. mars 2010

Hedmark politidistrikt

En person døde i politiets arrest.

3. april 2010

Agder politidistrikt

En politipatrulje forsøkte å stanse fører av en ATV for kontroll. Føreren stanset ikke på politiets signal, men kjørte i stedet inn på en gang- og sykkelsti. Da føreren skulle krysse en gangbro, veltet kjøretøyet og føreren falt flere meter ned i en elv og mistet livet.

9. april 2010

Hordaland politidistrikt

Politiet iverksatte bevæpnet aksjon for å finne og pågripe en bevæpnet person som hadde truet sin samboer. Personen ble funnet sittende i en bil. Da politiet aksjonerte avfyrte han skudd mot seg selv og ble skadet.

1. mai 2010

Østfold politidistrikt

Politiet rykket ut i sammenheng med at en bevæpnet person hadde forskanset seg i en leilighet. Det ble gjort gjentatte forsøk på å få ham til frivillig å overgi seg. Etter å ha overhørt flere skudd fra leiligheten valgte politiet å aksjonere. Under aksjonen rettet personen skytevåpen mot politiet. Politiet avfyrte da skudd mot personens ben.

31. mai 2010

Telemark politidistrikt

Politiet pågrep en person på bakgrunn av ordensforstyrrelse og skadeverk. Personen opptrådte svært utagerende og ble under pågrepelsen lagt i mageleie og satt benlås på. Det inntrådte hos den pågrepne i sammenheng med dette respirasjons- og hjertestans. Politiet lyktes ved førstehjelp etter noe tid å få i gang respirasjonen.

22. august 2010

Hordaland politidistrikt

En ung mann ble funnet død nedenfor en bratt skjæring i fjellet på en motorvei. Politiet hadde tidligere samme kveld fått melding om at vedkommende gikk i beruset tilstand i vegbanen inne i en tunnel. Han var da kjørt av en politipatrulje til en bussterminal hvor han ble overlatt til å komme seg hjem på egenhånd. Spesialenheten iverksatte etterforskning for å avklare om politiet hadde overholdt sin hjelpeplikt.

15. september 2010

Follo politidistrikt

Politiet skulle ransake en leilighet. Da en person som befant seg i leiligheten ikke åpnet for politiet, låste politiet seg inn. Personen som befant seg i leiligheten satte fyr på seg selv og ble alvorlig skadet.

26. september 2010

Hordaland politidistrikt

En patrulje opptok forfølgelse av en uregistrert motorsykel. Motorsykkelen ble ført med høy hastighet og føreren unnlot å stanse på signal. Føreren av motorsykkelen mistet kontrollen og veltet. Han ble deretter truffet av politibilen og kom alvorlig til skade.

3. oktober 2010

Agder politidistrikt

En tjenestemann avfyrte under et bevæpnet oppdrag skudd mot en person som søkte å unndra seg politiets pågrepelse. Skuddet traff personen i låret.

10. desember 2010

Østfold politidistrikt

Spesialenheten ble varslet om at en ansatt i politidistriktet kunne mistenkes for tyveri fra arbeidsplassen. Av taktiske grunner iverksatte Spesialenheten etterforskning umiddelbart.

Administrative vurderinger

Erfaringslæring - oversendelse av saker til politimestere for administrativ vurdering

Eksempler på saker sendt til administrativ vurdering i 2010:

Flere saker som fra 2005 til 2010 er sendt til administrativ vurdering finnes på Spesialenhetens hjemmeside: www.spesialenheten.no

EN POLITITJENESTEPERSON var anmeldt for ulovlig maktbruk i forbindelse med ordenstjeneste og pågrepelse av en kvinne. Kvinnen ble pågrepet i forbindelse med at hun blandet seg inn i pågrepelse av hennes kjæreste. Polititjenestepersonen tok tak i kvinnens hestehale og la henne i bakken ved å dra i den ene armen og hestehalen. Spesialenheten mente at polititjenestepersonen hadde anledning til å anvende fysisk makt mot kvinnen, men at han var unødvendig hardhendt. Spesialenheten mente det var grunnlag for kritikk men fant ut fra de konkrete omstendighetene ikke at det var grunnlag for straffansvar. Det ble blant annet lagt vekt på at situasjonen for polititjenestepersonen var uoversiktlig på grunn av at det var mange berusede personer på stedet.

EN POLITIMESTER anmeldte mulig underslag av kroner 79.150. Pengene var beslaglagt i en narkotikasak og det var uklart når og hvordan pengene hadde kommet bort. Spesialenheten mottok anmeldelsen et og et halvt år etter at

pengene ble lagt i en safe som flere tjenestepersoner hadde hatt tilgang til. Spesialenhetens etterforskning ga ikke grunnlag for mistanke mot noen konkrete personer og saken ble henlagt på grunn av ukjent gjerningsperson. Etterforskningen avdekket imidlertid svakheter og mangler ved rutinene for behandling av pengebeslag i politidistriktet. Politidistriktets rutiner var ikke i samsvar med retningslinjer gitt av Politidirektoratet.

ANSATTE I ET POLITIDISTRIKT ble anmeldt i sammenheng med grensekontroll. En tollregion varslet politiet om at de ved grensen mellom Norge og Sverige hadde anholdt en utlending som fremviste falskt førerkort. Politiet unlot selv å følge opp saken, men ba tollvesenet ta fra utlendingen det falske førerkortet, makulere dette og la ham innpassere. Spesialenheten opptok blant annet forklaring fra ansatte i tollregionen, som bekreftet hendelsen. Da henvendelsen ikke var loggført hos politiet, fant man ikke frem til hvem i politiet som hadde

behandlet henvendelsen fra tollregionen og saken ble henlagt på grunn av mangel på bevis. Politimesteren uttalte til Spesialenheten at politidistriktets oppgaver ved grensen er meget omfattende og at det blant annet må foretas prioriteringer etter alvorlighet og ut i fra politiets ressursituasjon. Spesialenheten ga uttrykk for at det er alvorlig når en person med falske identitetsdokumenter tillates å innpassere uten at det foretas nærmere undersøkelser eller tiltak fra politiets side. Politiets håndtering av den aktuelle innpasseringen synes ikke å være i samsvar med sentrale retningslinjer. Direktivet til tollmyndigheten om å la utlendingen innpassere samsvarer også dårlig med de oppgaver politiet for øvrig har med å finne frem til og sende hjem personer som oppholder seg ulovlig i landet.

EN PERSON som hadde sittet i politiarrest i syv dager anmeldte politiet for ulovlig frihetsberøvelse. Personen var mistenkt for grovt ran og bilbruktstyveri og var i henhold til kjennelse

Spesialenheten har i 2010 oversendt 50 saker til politimester eller sjef for særorgan til administrativ vurdering. I 2009 ble 47 saker sendt til administrativ vurdering.

Når Spesialenheten sender saker til administrativ vurdering betyr det at det under etterforskningen av saken er kommet frem opplysninger som bør følges opp i politiet eller påtalemyndigheten. Dette kan blant annet gjelde saker hvor det ikke er reagert med straff, men hvor politiet likevel bør ta lærdom av erfaringer fra saken og for eksempel endre sine rutiner. Saker vil også kunne bli sendt til administrativ vurdering fordi Spesialenheten

mener saken kan gi grunnlag for disiplinær reaksjon overfor ansatte i politiet. Saker hvor det reageres med straff vil også kunne være egnet for administrativ gjennomgang og erfaringslæring.

Riksadvokaten har i rundskriv nr 3/2006 uttalt at kritikk fra Spesialenheten i alminnelighet bør begrenses til det forhold som har vært gjenstand for etterforskning og være et ledd i de rettslige vurderingene. Generell kritikk av politiets virksomhet, organisering, rutiner mv. bør tas opp separat og direkte med politimesteren eller med Riksadvokaten. Vedrører kritikken Politidirektoratets ansvarsområde, bør også direktoratet underrettes.

Utvalget som har evaluert Spesialenheten og som i mai 2009 avga sin rapport "Et ansvarlig politi" (NOU 2009:12) tar opp spørsmål som gjelder kunnskapsbasert erfaringslæring. Utvalget mener at Spesialenhetens rolle som kompetanseorgan bør fremheves og at Politidirektoratets ansvar for erfaringslæring bør styrkes. Dette er et synspunkt som har fått bred støtte i flere høringsuttalelser.

fra tingretten fengslet i to uker. Mistenkte ble på den syvende dagen overført til fengsel. På grunn av nye opplysninger i straffesaken som utpekte en annen som gjerningsperson ble han løslatt senere samme dag. Forskrift om bruk av politiarrest § 3-1 bestemmer at overføring fra politiarrest til fengsel skal skje innen to døgn etter pågripelsen. Bestemmelsen er ikke absolutt, men inneholder en reservasjon for tilfeller hvor "det av praktiske grunner ikke er mulig" å overholde fristen. Dersom overføring skjer senere, skal begrunnelsen om dette nedtegnes i arrestjournalen. Spesialenheten la i denne saken til grunn at overføring var forsøkt, men at det ikke hadde vært mulig på grunn av mangel på ledig kapasitet i fengselet. Spørsmål om løslatelse må vurderes i forhold til sakens alvor, mistankens styrke, fengslingsbehovet og belastningen for vedkommende ved fortsatt opphold i politiarresten. Spesialenheten henla saken som intet straffbart forhold anses bevist, med henvisning til at fengslingsspørsmålet var vurdert av domstolen og at politiet hadde forsøkt å få plass i fengsel. Det ble lagt vekt på at Høyesterett i en

avgjørelse (Rt. 2010 s. 65) har gitt uttrykk for at åtte døgn i politiarrest ikke i seg selv gjorde fortsatt fengsling uforholdsmessig. Saken ble sendt til politidistriktet for administrativ vurdering av rutiner for å dokumentere tiltak for å få tak i fengselsplass og tiltak for å avhjelpe belastningen ved opphold i politiarresten utover to døgn.

EN PERSON anmeldte en politijurist for å ha blitt nektet å kontakte advokat. Personen ble pågrepet ca. kl. 17:30 og ble noe senere gjort kjent med sin rett til å kontakte advokat. Til tross for at hun flere ganger ba om å få kontakte advokat ble dette ikke etterkommet før påfølgende formiddag. Møtet med advokaten fant sted neste dag ca. kl. 13:30.

Det var flere mistenkte i saken og politijuristen hadde gitt direktiv om at ingen skulle gis mulighet til kontakt med advokat før ransaker var gjennomført i løpet av kvelden. Det følger av straffeprosessloven § 94 at siktede har rett til å la seg bistå av advokat på ethvert trinn av

saken. Riksadvokaten har i eget rundskriv presisert at en forespørsel om å melde fra til advokat til vanlig bør etterkommes snarest mulig og senest innen to timer etter at den pågrepne har kommet til politistasjon. Spesialenheten la til grunn at årsaken til at det tok så lang tid før siktede fikk kontakt med advokat blant annet var at det var gitt upresise direktiver og at det tok lenger tid enn ventet før ransakingene var gjennomført. Forholdet var ikke graverende nok til å konkludere med straffansvar. Saken ble oversendt politimesteren og Politidirektoratet for administrativ vurdering. Etter klage fra den pågrepne over Spesialenhetens henleggelse, opprettholdt Riksadvokaten vedtaket. Riksadvokaten understreket at politijuristens beslutning om å utsette varsling til advokat var i strid med gjeldende retningslinjer og åpenbart kritikkverdig.

“

I saker hvor Spesialenheten tar ut tiltale, aktoreres saken i retten av en av Spesialenhetens jurister. I 2010 har Spesialenheten aktorert 9 straffesaker.

Rettsaker i 2010

Gjøvik tingrett

Grovt underslag

En tidligere sivil ansatt ved Vestoppland politidistrikt med ansvar for regnskapsoppgaver ble ved Gjøvik tingretts dom av 1. februar 2010 dømt etter tiltalen og i henhold til Spesialenhetens straffepåstand til en straff av fengsel i 1 år, og til å betale erstatning med kr. 1.086.461,-. Domfellelsen gjaldt grovt underslag av kontantinnbetalte passgebyr, utlendingsgebyr og bøter. Domfelte anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Eidsivating lagmannsrett fant det klart at anken ikke ville føre frem, og nektet å fremme anken ved beslutning av 19. mars 2010. Dommen er rettskraftig.

Brønnøy tingrett

Grov korrupsjon

En polititjenesteperson ble 26. januar 2010 tiltalt for grov korrupsjon. Fra høsten 2007 til desember 2008 var han saksbehandler i en namssak hvor en person (A) i sammenheng med salg av en næringsvirksomhet hadde begjært tvangssalg av panteobligasjoner. I samme tidsrom arbeidet polititjenestepersonen etter oppdrag fra A med å fremme As interesser i tvistesaken som lå til grunn for As begjæring. For dette mottok polititjenestepersonen økonomiske fordeler fra A. I Brønnøy tingretts dom av 11. juni 2010 ble polititjenestepersonen frifunnet. Rettens flertall (legdommerne) mente polititjenestepersonen hadde handlet kritikkverdige, men ikke på en slik måte at det kunne anses å være korrupsjon i lovens forstand. Rettens formann fant det bevist utover enhver rimelig og fornuftig tvil at polititjenestepersonen hadde opptrådt korrupt og at han som meget erfaren polititjenesteperson forsto at ytelsene han fikk av A og de tjenestene han ytte for A i denne sammenheng var utilbørlige. Spesialenheten anket dommen. Ankebehandling finner sted i Hålogaland lagmannsrett i februar 2011.

Nord-Troms tingrett

Legemsfornærmelse ved bruk av politihund

En polititjenesteperson i Troms politidistrikt ble tiltalt for legemsfornærmelse og grov uforstand i

tjenesten i sammenheng med en pågripelse i februar 2010. Han førte sin tjenestehund som ble holdt i bånd frem mot en person og lot hunden bite personen i høyre lår. Pågripelsen fant sted på kanten av en kai og to andre polititjenestepersoner hadde allerede kontroll på den pågrepne da hunden ble sluppet frem. Nord-Troms tingrett fant i dom av 12. oktober 2010 at tiltalte hadde gått ut over grensen for lovlig maktutøvelse etter politiloven § 6 og straffeloven § 48, tredje ledd. Det forelå etter rettens syn ikke en situasjon som tilsa at det kunne benyttes så alvorlig makt. Tiltalte ble av tingretten dømt til å betale en bot på kr. 10.000 og saksomkostninger med kr. 5.000. Dommen er rettskraftig.

Gulating lagmannsrett og Høyesterett

Brudd på taushetsplikt

En politijurist ble i april 2009 ilagt et forelegg av Spesialenheten for brudd på taushetsplikt. En 18 år gammel gutt var under etterforskning av politiet etter et vegtrafikkuhell. Han var blant annet mistenkt for å ha kjørt bil i påvirket tilstand. Guttens bestefar, som ikke var kjent med alle forhold i saken, oppsøkte politihuset for å få klarhet i hvorfor guttens førerkort ble holdt tilbake og ble da av politijuristen gjort kjent med at det under etterforskningen hadde kommet frem opplysninger om at gutten var påvirket av hasjij. Bestefaren hadde ingen fullmakt til å opptre på vegne av gutten og Spesialenhetens vurdering var at politijuristen hadde handlet i konflikt med taushetspliktsregler og at handlingen, vurdert ut i fra de konkrete omstendigheter, var grovt uaktsom. Politijuristen ble frifunnet ved Haugaland tingretts dom av 27. oktober 2009. Etter ankeforhandling avsa Gulating lagmannsrett den 29. juni 2010 dom hvor politijuristen ble domfelt. Domfelte anket til Høyesterett over lagmannsrettens lovanvendelse. Høyesterett har i dom av 3. desember 2010 (HR-2010-2058-A) anført at det ikke er tvilsomt at den aktuelle opplysningen om påvirkning av hasjij er omfattet av taushetsplikten. I sin vurdering av behovet for å innhente samtykke uttaler Høyesterett blant annet at jo mer sensitiv en opplysning er, jo viktigere er det at det fremtrer klart at det er gitt et gyldig samtykke, eventuelt et representasjonsoppdrag som omfatter rett til

tilgang til sensitive opplysninger. Høyesterett uttaler også at politijuristen burde ha undersøkt nærmere om gutten virkelig hadde ment å gi bestefaren adgang til opplysningen. Det vises til at opplysningen om hasjibruken var ømfintlig, at politijuristen ikke var under noe tidspress og at bestefaren derfor kunne ha vært bedt om å komme tilbake med en klar fullmakt. Politijuristen ble allikevel frifunnet. Skyldkravet om grov uaktsomhet ble ikke funnet å være oppfylt ved at juristen i saken bygde på at det forelå et samtykke. Høyesterett uttaler: "Selv om man kan kritisere måten X forholdt seg på, er det ikke det samme som at handlemåten er straffbar. I kravet til uaktsomhet ligger at det må foreligge en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet, se blant annet Rt. 1970 side 1235."

Borgarting lagmannsrett

Grov korrupsjon

To polititjenestepersoner i Oslo politidistrikt og en næringsdrivende i Oslo ble i oktober 2008 tiltalt av Spesialenheten for grov korrupsjon. Polititjenestepersonene ble også tiltalt for misbruk av stilling og for å ha utvist grov uforstand i tjenesten. Den ene av dem var også tiltalt for brudd på taushetsplikt ved å ha gitt informasjon fra politiets registre til den næringsdrivende. Den andre polititjenestemannen var i tillegg tiltalt for trygdebedrageri, tollbedrageri, strømtveri og brudd på våpenloven. Korrupsjonstiltalen hadde sammenheng med at med at den næringsdrivende under soning av en dom flere ganger hadde vært hentet ut av fengselet under påskudd av at han samarbeidet med politiet. Turene ut av fengselet var imidlertid benyttet til arbeid og samvær med kjæreste og familie. Den næringsdrivende hadde i flere år bidratt med sponsormidler til den ene polititjenestepersonens bilsportsaktivitet. Begge polititjenestepersonene hadde samtidig med eller nært i tid til uthentingene fra fengselet mottatt penger fra den næringsdrivende. Oslo tingrett avsa 25. august 2009 dom hvor polititjenestepersonene ble dømt til fengsel i henholdsvis to år og ett år og seks måneder. Den næringsdrivende ble dømt til fengsel i ett år og tre måneder. De domfelte anket over dommen og lagmannsretten henviste anken til behandling

Rettsaker i 2010 (forts.)

for tiltalepostene som gjaldt korrupsjon, misbruk av stilling, grov uforstand i tjenesten og brudd på taushetsplikt. Etter ankeforhandling i Borgarting lagmannsrett i juni 2010 ble de tiltalte i hovedsak domfelt for de samme forhold som i tingretten og dømt til fengselsstraffer av samme varighet som i tingretten. Polititjenestepersonene ble fradømt retten til for fremtiden å inneha stilling i politiet. Alle tre ble dømt til å betale saksomkostninger med kr. 50 000. De domfelte anket til Høyesterett over saksbehandlingen og straffeutmålingen. Høyesteretts ankeutvalg besluttet 20. oktober 2010 at ankene ikke tillates fremmet. En av de domfelte polititjenestepersonene ba om at ankeutvalget behandler saken på nytt og Høyesteretts ankeutvalg besluttet 15. desember 2010 å henvise hans anke over straffeutmålingen til behandling.

Borgarting lagmannsrett

Straffeutmåling

En polititjenesteperson i Follo politidistrikt ble ved Follo tingretts dom av 30. september 2009 dømt til straff av fengsel i 120 dager og fradømt stillingen i politiet. Han ble dømt for erverv av og oppbevaring av amfetamin, vold mot offentlig tjenestemann i sammenheng med Spesialenhetens pågripelse, underslag av amfetamin fra beslag i politiet, redigering av og besittelse av bilder som seksualiserer barn og ulovlig oppbevaring av våpen. Både domfelte og Spesialenheten anket over dommen til lagmannsretten. Spesialenhetens anke over

straffeutmålingen ble henvist til behandling. Lagmannsretten endret i dom av 22. mars 2010 fengselsstraffens lengde til fengsel i seks måneder. Domfelte anket over lagmannsrettens straffutmåling til Høyesterett. Høyesteretts ankeutvalg traff 18. juni 2010 beslutning om at anken ikke tillates fremmet.

Ofoten tingrett

Påvirkning av aktører i rettsvesenet

En polititjenesteperson fra Hordaland politidistrikt ble 5. april 2010 tiltalt for å ha påvirket aktør i rettsvesenet (§ 132a), trusler, oppbevaring av dopingpreparat, kjøring uten gyldig førerkort og for utenfor tjenesten å ha forholdt seg på et vis som virker nedbrytende på den for stillingens fornødne tillit eller aktelse (§ 325 første ledd nr. 5). Ofoten tingrett avsa 23. juni 2010 dom i saken hvor tiltalte ble domfelt for alle forhold, med unntak for tiltalens post om oppbevaring av dopingpreparater. Tiltalte ble i juni 2008 stanset i en hastighetskontroll. I 10-15 minutter oppfordret han gjentatte ganger polititjenestepersonene som hadde stanset ham til å la være å anmelde ham for å ha kjørt 131 kmt/t i en 80 sone, men i stedet skrive ned hastigheten slik at saken kunne avgjøres med forenklet forelegg. Retten viste i sin vurdering av forholdet til at tiltalte hadde lagt et helt utilbørlig press på sine yrkeskolleger og at han hadde oppfordret dem til å begå en straffbar handling. Kollegene fant situasjonen åpenbar ubekvem. Truslene var utøvd på fritiden i forhold til en tidligere samboer. Straffen ble av tingretten

satt til betinget fengsel i 90 dager og fradømmelse av retten til å inneha stilling i politiet. Dommen ble ikke anket og er rettskraftig.

Eiker, Modum og Sigdal tingrett

Misbruk av stilling for å oppnå seksuell omgang mv

En polititjenesteperson ved Nordre Buskerud politidistrikt ble tiltalt for tre voldtekter (§ 192), fem overtredelser av straffeloven § 193 om misbruk av stillingen for å oppnå seksuell omgang og tre forsøk på å skaffe seg seksuell omgang ved misbruk av stillingen. Polititjenestepersonen kom i kontakt med de fornærmede gjennom sitt

arbeid som etterforsker eller som ansvarlig for seksuelle overgrepssaker og familievoldsaker. Han var i tillegg blant annet tiltalt for å ha utvist grov uforstand i tjenesten ved å ha hatt et seksuelt forhold til en fornærmet i en straffesak som han selv etterforsket. Han hadde ikke informert overordnede, påtalemyndigheten, forsvarer eller domstol om forholdet. Videre gjaldt tiltalen overtredelse av straffeloven § 325 nr. 5 for å ha sendt tekstmeldinger av seksuell karakter til kvinner han hadde møtt gjennom sitt arbeid i politiet. Tiltalte ble i tingretten i hovedsak domfelt i samsvar med Spesialenhetens tiltale. Han ble dømt til fengsel i 4 år og tap av retten til for fremtiden å inneha stilling i politiet. Både Spesialenheten og domfelte har anket saken til lagmannsretten. Saken er berammet i Borgarting lagmannsrett i januar 2011.

Møte- og foredragsvirksomhet 2010

I Riksadvokatens rundskriv nr. 3/2006 av 6. september 2006 heter det:

“Spesialenheten må legge stor vekt på forholdet til publikum og mediene, bl.a. gjennom å informere godt og saklig om sin virksomhet og å være tilgjengelig. Enheten må også etablere en god og åpen dialog med politidistriktene. Det er viktig at representanter for Spesialenheten deltar på møter og samlinger i politidistriktene, for å orientere om sine oppgaver og sin virksomhet.”

Utvalget som i mai 2009 avga sin rapport om Spesialenheten (NOU 2009-12 – om et ansvarlig

Som tidligere år har etterforskningsavdelingene også i 2010 holdt foredrag ved flere politidistrikt. Foredragene har blant annet vært holdt for ledergrupper, operative mannskaper, og politihøgskolestudenter i praksisperiode.

Etterforskningsavdeling Midt- og Nord-Norge har holdt foredrag for studentene ved Politihøgskolens avdeling i Bodø.

Sjefen for Spesialenheten har i 2010 holdt foredrag for politiledere ved Politihøgskolens lederkurs og høgskolens studium for operasjonsledere. Sjefen for Spesialenheten har også holdt innlegg på politisjefsmøte og foredrag for Utrykningspolitiets patruljer.

Det er viktig at representanter for Spesialenheten deltar på møter og samlinger i politidistriktene, for å orientere om sine oppgaver og sin virksomhet.

politi, åpenhet, kontroll og læring) skriver at Spesialenheten fremstår som et organ som identifiserer problemer og at enhetens kompetanse og kunnskap er etterspurt i politidistriktene. Spesialenhetens avgjørelser utgjør et nyttig utgangspunkt for erfaringslæring.

Om Spesialenheten

Ved lov av 5. mars 2004 nr. 13 vedtok Stortinget å opprette en ny sentral landsdekkende enhet med ansvar for å etterforske saker som gjelder spørsmålet om ansatte i politiet eller påtalemyndigheten har begått en straffbar handling i tjenesten. Spesialenheten for politisaker ble virksom fra 1. januar 2005.

Spesialenheten er ikke en del av politiet eller den ordinære påtalemyndighet. Enheten er en uavhengig organisasjon, som er administrativt underlagt Justisdepartementet (Sivilavdelingen) og faglig underlagt Riksadvokaten. Riksadvokaten kan gi pålegg til enheten om iverksetting, gjennomføring og stansing av etterforskning.

Riksadvokaten behandler også klager over avgjørelser truffet av Spesialenheten. Enheten ledes av Sjefen for Spesialenheten for politisaker. Etterforskningen utføres ved 3 regionale etterforskningsavdelinger, som avgir innstilling (forslag) til Sjefen om hvordan påtalespørsmålet bør avgjøres. Arbeidet ved Spesialenheten utføres av fast ansatt personale og personer på verv.

Spesialenheten er en riksdekkende etterforsknings- og påtalemyndighet for saker som gjelder spørsmålet om en ansatt i politiet eller påtalemyndigheten har begått en straffbar handling i tjenesten.

ÅPEN OG POSITIV KOMMUNIKASJON

“Et av formålene med opprettelsen av Spesialenheten var som kjent å styrke publikums tillit til samfunnets evne og vilje til å etterforske og forfølge straffbare forhold begått av ansatte i politiet og påtalemyndigheten.

En viktig forutsetning for å lykkes er at allmennheten får informasjon om ordningen, hvordan Spesialenheten er organisert, hvordan den arbeider og hvilke avgjørelser den treffer. Det er viktig at Spesialenheten, så langt mulig, etablerer en åpen og positiv kommunikasjon med mediene, både om virksomheten generelt og om enkeltsaker. Gjennom saklig og riktig informasjon vil Spesialenhetens standpunkt og avgjørelser lettere bli forstått og akseptert. Omtale av enkeltsaker krever en gjennomtenkt strategi og bevissthet om hvilke opplysninger en kan eller bør gi i den aktuelle situasjonen.”

(Riksadvokatens rundskriv nr. 3/2006)

Etterforsningsavdeling Øst-Norge

Besøksadresse: Grønnegata 82, Hamar

Besøksadresse: Kirkegata 1-3, Oslo

Etterforsningsavdeling Vest-Norge

Besøksadresse: Slottsgaten 3, Bergen

Etterforsningsavdeling Midt-Norge og Nord-Norge

Besøksadresse: Kongens gate 30, Trondheim

Avdelingskontorene i Oslo, Bergen og Trondheim er bemannet med etterforskere som ofte vil være ute på oppdrag. Besøkende bør gjøre forhåndsavtale om besøk. Alle avdelingene kan kontaktes på oppgitt telefonnummer og e-postadresse.

Telefon: 62 55 61 00

Telefaks: 62 55 61 02

E-post: post@spesialenheten.no

Postadresse: Postboks 93, 2301 Hamar

www.spesialenheten.no

